

ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ В КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

AN ESTIMATION OF LIQUIDITY AND SOLVENCY IS IN THE CONTEXT OF THE FINANCIAL STATE OF ENTERPRISE

Томчук О.Ф.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аналізу та статистики,
Вінницький національний аграрний університет

Фабіянська В.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту та державного контролю,
Вінницький національний аграрний університет

Довгополюк Г.О.

студент факультету обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет

У статті досліджено підходи до трактування економічної сутності поняття «ліквідність» та «платоспроможність підприємства». Наведено етапи методики аналізу ліквідності та платоспроможності. Визначено і проаналізовано показники, що лежать в основі діагностики ліквідності та платоспроможності на прикладі ТОВ «Устя». Виявлено чинники, які зумовили зміну даних показників.

Ключові слова: ліквідність, платоспроможність, ліквідність балансу, платіжний баланс, фінансовий стан.

В статье исследованы подходы к трактовке экономической сущности понятий «ликвидность» и «платежеспособность предприятия». Приведены этапы методики анализа ликвидности и платежеспособности. Определены и проанализированы показатели, лежащие в основе диагностики ликвидности и платежеспособности на примере ООО «Устье». Выявлены факторы, которые обусловили изменение данных показателей.

Ключевые слова: ликвидность, платежеспособность, ликвидность баланса, платежный баланс, финансовое состояние.

The article examines approaches to the interpretation of the economic essence of the concepts «liquidity» and «solvency» of the company. Showing the stages of methods of analysis of liquidity and solvency. Defined and analyzed the indicators underlying the diagnosis of liquidity and solvency on the example of LLC «Ustia».

Keywords: liquidity, solvency, liquidity balance, balance of payments, financial position.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нині в Україні відбуваються глибокі економічні зміни, зумовлені кризовим станом економіки. Поява значної кількості підприємств, заснованих на приватних формах власності, недосконала система оподаткування, кредитування і розрахунків, певний розвиток ринкової інфраструктури у сфері фінансово-кредитних відносин – усе це вимагає від суб'єктів господарювання вміння грамотно оцінювати фінансовий стан свого підприємства. Одними з головних критеріїв оцінки фінансового стану підприємства в умовах ринкових відносин, від яких залежить саме його існування, є показники ліквідності та платоспроможності. Вони є об'єктивними

умовами забезпечення стабільної діяльності, фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Теоретичні основи сутності та методики оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства вивчали вчені-економісти В.З. Бугай, В.М. Вовк, Н.М. Давиденко, А.П. Дорошенко, В.В. Ковальов, Л.А. Лахтіонова, Є.В. Мних, Є.А. Носова, Г.В. Савицька, Е.І. Уткін, М.Г. Чумаченко, А.Д. Шеремет та ін.

Важливість правильної оцінки ліквідності і платоспроможності в контексті фінансового стану підприємства, існування різних підходів до визначення цих понять та способів їх розрахунку підкреслюють актуальність даної теми.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є дослідження економічної сутності понять «ліквідність» та «платоспроможність», основних показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність підприємства, та визначення наявного взаємозв'язку між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності.

Аналіз економічної літератури та нормативних-правових документів свідчить про наявність різних підходів до трактування сутності ліквідності і платоспроможності підприємства, протиріч в методичних підходах до розрахунку показників, що формують їх рівень, та загальної оцінки платоспроможності та ліквідності підприємства.

Часто поняття «ліквідність» і «платоспроможність» ототожнюють, однак дані економічні категорії є різними за змістом.

Н.М. Давиденко визначив, що ліквідність характеризує механізм перетворення фінансових або матеріальних активів у грошові кошти для своєчасного виконання зобов'язань. Під платоспроможністю автор розуміє наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що потребує негайного погашення [1].

А.П. Дорошенко визначає, що ліквідність характеризує спроможність суб'єкта господарювання проводити розрахунки за своїми зобов'язаннями як за рахунок наявних грошових коштів, так і за рахунок грошових коштів, отриманих від реалізації окремих елементів майна підприємства [2].

Л.А. Лахтіонова стверджує, що ліквідність суб'єкта господарювання – це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти для погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів [3].

В.М. Вовк під ліквідністю розуміє здатність активу до швидкого перетворення на грошові кошти, а під платоспроможністю – достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх короткотермінових зобов'язань перед кредиторами [4].

Значну увагу вчені-економісти приділили визначенню сутності і методиці оцінки й аналізу поняття «платоспроможність».

Так, В.В. Ковальов зазначає, що платоспроможність означає наявність у підприємства грошових ресурсів та їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення [5].

Е.І. Уткін визначає платоспроможність як здатність підприємства вчасно і повністю розраховуватися за своїми довгостроковими зобов'язаннями [6].

А от А.Д. Шеремет стверджує, що платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття всіх зобов'язань підприємства (короткострокових та довгострокових) усіма активами [7].

Г.В. Савицька під платоспроможністю підприємства розуміє здатність готівковими грошовими ресурсами своєчасно погашати свої платіжні зобов'язання [8].

Узагальнюючи вищезазначене, на нашу думку, під ліквідністю слід розуміти спроможність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття всіх необхідних платежів у міру їх настання. Ознакою ліквідності є перевищення оборотних активів над короткостроковими зобов'язаннями, тобто наявність чистого робочого капіталу (власного оборотного капіталу). Чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан підприємства.

Платоспроможність підприємства, своєю чергою, – це можливість підприємства своєчасно погашати платіжні зобов'язання готівковими коштами.

Виділимо дві основні ознаки платоспроможності: наявність готівкових і безготівкових коштів; відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Здебільшого основними причинами, що зумовлюють недостатній рівень ліквідності та платоспроможності підприємства, є:

- низький рівень розрахунково-платіжної дисципліни;
- високий рівень низьколіквідних активів у загальній вартості майна підприємства;
- низький рівень окупності капітальних вкладень;
- відсутність страхових фондів [9].

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом складання балансу ліквідності (табл. 1).

Ліквідність балансу – це можливість суб'єкта господарювання перетворювати свої активи в готівку та погасити зобов'язання, або ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань [10].

На сьогодні ще не визначено єдиних підходів до оцінки ліквідності активів за здатністю й термінами їх перетворення в засоби платежу. Більшість учених виділяє найбільш ліквідні активи, активи, що швидко реалізуються, активи, що повільно реалізуються, та активи, що важко реалізуються. Іншу характеристику активів за ступенем ліквідності дає І.О. Бланк, окреслюючи абсолютно-, високо-, середньо-, малоліквідні та неліквідні активи [11].

Щодо пасивів балансу, то вони, як відомо, групуються за ступенем терміновості їх оплати на: негайні пасиви – короткострокові і довгострокові кредити та позики, не погашені в строк,

а також розрахунки з оплати праці, з бюджетом та позабюджетних платежах, страхуванню, за виданими векселями (залежно від терміну погашення), заборгованість за товари, роботи і послуги, не оплачені в строк; короткострокові пасиви – короткострокові кредити банків, розрахунки з кредиторами за товари, роботи і послуги, строк оплати яких ще не настав, а також частина заборгованості за довгостроковими позиками, що повинна бути погашена в поточному періоді; довгострокові пасиви – довгострокові кредити банків; постійні пасиви – джерела власних і прирівняних до них коштів [12].

Баланс підприємства вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі співвідношення:

$$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \leq P4.$$

Саме його складання Н.М. Дєєва і О.І. Дедіков визначають першим етапом методики аналізу ліквідності підприємства [12].

Аналіз ліквідності балансу досліджуваного підприємства за 2015 р. наведено в табл. 1.

На ТОВ «Устя», як показали розрахунки, і на початок, і на кінець звітної періоду перша умова не виконується, тобто нагальні борги підприємство не може своєчасно погасити. Отже, баланс підприємства не є абсолютно ліквідним. Однак решта співвідношень свідчить про наявність власних оборотних активів, які дають змогу підприємству підтримувати певну стійкість.

Другим етапом методики аналізу ліквідності підприємства виступає визначення фінансових коефіцієнтів, що характеризують ліквідність підприємства. Ліквідність підприємства можна оперативним чином визначити за допомогою коефіцієнтів [12]. Основними серед них є:

1. Коефіцієнт поточної ліквідності (загальної ліквідності, покриття).

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжної, суворої, уточненої, критичної ліквідності, кислого тесту).

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (негайної ліквідності).

Таблиця 1

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Устя» за 2015 р., тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Модифікація	
								На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
Найбільш ліквідні активи (А1)	1160-1165	259	123	Негайні пасиви (П1)	1615-1650, 1690	601	769	-342	-646
Активи, що швидко реалізуються (А2)	1120-1155	1458	7018	Короткострокові пасиви (П2)	1600-1610	-	-	1458	7018
Активи, що повільно реалізуються (А3)	1100, 1110, 1115, 1170, 1190	18775	23744	Довгострокові пасиви (П3)	1500-1515	-	-	18775	23744
Активи, що важко реалізуються (А4)	1095, 1200	11084	12739	Постійні пасиви (П4)	1495, 1505, 1520, 1521, 1525, 1526, 1545, 1660, 1665	30975	42855	-19891	-30116
Баланс	1300	31576	43624	Баланс	1900	31576	43624	0	0

Таблиця 2

Аналіз ліквідності ТОВ «Устя»

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відхилення, (+,-)	Нормативне значення
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	14,9	21,9	37,5	22,6	$\geq 1,5$
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	2,1	2,1	6,5	4,4	$\geq 0,7$
4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	0,3	0,3	0,1	$\geq 0,2$

Аналіз ліквідності за вищезазначеними показниками на ТОВ «Устя» в динаміці 2013–2015 рр. представлено в табл. 2.

Отже, за результатами досліджень виявлено, що для ТОВ «Устя» в сучасних умовах господарювання не тільки вдалося дотримуватися прийнятих нормативів по показниках ліквідності, але й з кожним роком їх значення помітно нарощувати, що, безумовно, є позитивною тенденцією.

За коефіцієнтом поточної ліквідності одержують загальну оцінку ліквідності активів. Скорочення величини коефіцієнта поточної ліквідності може статися під впливом двох факторів:

1. Зменшення оборотних активів.
2. Значного зростання поточних зобов'язань.

Для з'ясування причин модифікації цього показника необхідно проаналізувати зміни в складі джерел коштів і їх розміщенні порівняно з початком періоду аналізу.

Дана операція являє собою третій етап методики аналізу ліквідності підприємства.

Для встановлення рівня ліквідності підприємства визначається індекс ліквідності, що показує кількість днів, необхідних для перетворення поточних активів у готівку, цей розрахунок являє собою четвертий етап аналізу ліквідності [12].

Для визначення індексу ліквідності на ТОВ «Устя» за 2015 р. складемо таблицю (табл. 3).

Таблиця 3
Розрахунок індексу ліквідності

Показник	Сума, тис. грн.	Кількість днів, необхідна для перетворення активів на готівку	Разом
1. Готівка	9		-
2. Дебіторська заборгованість	4238	25	105950
3. Товарні запаси	62,5	30	1875
Усього	4309,5		107825

Згідно з наведеними в таблиці даними, індекс ліквідності становить $107825/4309,5=25,02$ дня. Отже, даному підприємству необхідно 25,02 дня для перетворення поточних активів у гроші.

Ураховуючи ступінь ліквідності активів, маємо можливість спрогнозувати фінансовий стан підприємства на короткострокову і довгострокову перспективи (табл. 4).

Ураховуючи ступінь ліквідності оборотних активів фінансовий стан підприємства може бути оцінений як нормальний.

Від рівня ліквідності балансу підприємства, тобто від рівня покриття боргових зобов'язань активами, термін перетворення яких у грошові кошти відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань, залежить платоспроможність під-

приємства. Для забезпечення високого рівня поточної платоспроможності підприємство повинно підтримувати певне співвідношення між перетворенням (конвертацією) оборотних активів у грошові кошти і термінами погашення поточних зобов'язань [13].

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс (календар) (табл. 5). Він складається на кожну дату.

На думку Н.М. Дєєвої та О.І. Дедікова, складання платіжного календаря – це перший етап аналізу платоспроможності підприємства [12].

Як бачимо, сальдо платіжного балансу знаходиться в пасиві, що свідчить про платоспроможність ТОВ «Устя».

Відомо, що оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для перетворення їх у готівку. Отже, є три рівні платоспроможності підприємства, оцінку яких проводять за допомогою трьох коефіцієнтів: грошової, розрахункової та ліквідної платоспроможності (табл. 6–8).

Розрахунок трьох рівнів платоспроможності подає, відповідно, другий, третій і четвертий етапи аналізу платоспроможності [12].

Із наведених даних видно, що:

а) коефіцієнт грошової платоспроможності на кінець періоду становив 0,804, що порівняно з початком року менше на 0,114, тобто платоспроможність дещо зменшилася. Проте показник є високим і свідчить, що на звітну дату може бути погашено 80,4 короткострокових зобов'язань продавця. Можна сказати, що на ТОВ «Устя» високий рівень платоспроможності;

б) коефіцієнт розрахункової платоспроможності збільшився на 4,922. Тобто якщо на покриття платіжних зобов'язань взяти не тільки грошові кошти, але й кошти в розрахунках, готову продукцію, дебіторську заборгованість та інші активи, що реально можна реалізувати, на кінець періоду платіжні засоби на 938,88% покривали би платіжні зобов'язання. Це, безумовно, свідчить про позитивні модифікації фінансового стану підприємства;

в) коефіцієнт ліквідної платоспроможності становитиме на кінець звітного періоду 1,653 (нормальне значення – більше 1), що вказує на сприятливу ситуацію на підприємстві.

Отже, всі три коефіцієнти платоспроможності свідчать про те, що підприємство відповідає параметрам, які необхідні для здійснення з ним кредитних та інших відносин.

Завершальним етапом діагностики ліквідності та платоспроможності підприємства є формування аналітичних висновків [12], які дають змогу отримати інформацію про чинники впливу на діяльність підприємства та сформулювати пропозиції і рекомендації для підприємства. У про-

цесі діагностики ліквідності та платоспроможності підприємства важливим є визначення чинників, які зумовлюють їх зміну. До таких чинників варто віднести: розміри короткострокової заборгованості; структуру поточних боргів; надійність та платоспроможність кредиторів; напрями використання залучених чи позичених коштів; структуру оборотного капіталу підприємства; вид діяльності підприємства та тривалість виробничого циклу; наявність дебіторської заборгованості (термін виникнення та пога-

шення); наявність розроблених заходів комплексного управління оборотними активами; наявність браку; наявність розроблених схем розрахунків із покупцями та постачальниками; збутову політику підприємства [14].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, оцінка ліквідності та платоспроможності виступає вагомим інструментом визначення фінансового становища підприємства на ринку товарів, капіталів та цінних паперів. Проведені розра-

Таблиця 4

Оцінка фінансового стану ТОВ «Устя» з урахуванням ступеня ліквідності активів

Тип сталості	На дату складання звітності	У короткостроковій перспективі	У довгостроковій перспективі
Абсолютний	$A1 \geq P1$	$A1 \geq P1 + P2$	$A1 \geq P1 + P2 + P3$
2015	191 < 685	191 < 685	191 < 685
Нормальний	$A1 + A2 \geq P1$	$A1 + A2 \geq P1 + P2$	$A1 + A2 \geq P1 + P2 + P3$
2015	4429 > 685	4429 > 685	4429 > 685
Передкризовий (критичний)	$A1 + A2 + A3 \geq P1$	$A1 + A2 + A3 \geq P1 + P2$	$A1 + A2 + A3 \geq P1 + P2 + P3$
2015	25688,5 > 685	25688,5 > 685	25688,5 > 685
Кризовий	$A1 + A2 + A3 \leq P1$	$A1 + A2 + A3 \leq P1 + P2$	$A1 + A2 + A3 \leq P1 + P2 + P3$
2015	25688,5 > 685	25688,5 > 685	25688,5 > 685

Таблиця 5

Платіжний баланс (календар) ТОВ «Устя» за 2015 р.

Актив			Пасив		
Наявні кошти для покриття заборгованості	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Негайні та інші платежі	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1. Грошові кошти на розрахунковому рахунку, у касі та інших рахунках	259	123	1. Заборгованість за позицію	-	-
2. Розрахунки з дебіторами	1458	7018	3. Кредиторська заборгованість	283	158
Усього	1717	7141	Усього	283	158
Сальдо			Сальдо	-1434	-6983
Баланс	31576	43624	Баланс	31576	43624

Таблиця 6

Грошова платоспроможність ТОВ «Устя» за 2015 р.

Засіб платежу	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Негайні та інші платежі	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1. Каса	15	3	1. Короткострокові кредити	-	-
2. Розрахунковий рахунок	244	120	2. Кредити, не погашені в строк	-	-
3. Валютний рахунок	-	-	3. Кредитори	282	153
4. Інші рахунки та грошові кошти	-	-			
5. Короткострокові фінансові вкладення	-	-			
Усього	259	123	Усього	282	153
Коефіцієнт грошової платоспроможності (гр.2/гр.5), (гр.3/гр.6)	0,918	0,804			

хунки дають можливість підприємству виявляти слабкі місця, визначати негативні чинники, що їх зумовили, та приймати правильні управлінські

рішення для забезпечення підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Таблиця 7

Розрахункова платоспроможність ТОВ «Устя» за 2015 р.

Засіб платежу	На звітного періоду	На звітного періоду	Негайні та інші платежі	На початок року	На початок року
1. Грошові кошти	259	123	1. Короткострокові кредити	-	-
2. Готова продукція	973	80	2. Кредити, не погашені в строк	-	-
3. Дебітори	1452	7016	3. Кредиторська заборгованість	283	158
4. Інші активи	-	-	4. Інші пасиви	318	611
Усього	2684	7219		601	769
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності (гр.2/гр.5), (гр.3/гр.6)	4,466	9,388			

Таблиця 8

Ліквідна платоспроможність ТОВ «Устя» за 2015 р.

Засіб платежу	На звітного періоду	На звітного періоду	Негайні та інші платежі	На початок року	На початок року
1. Грошові кошти, розрахунки та ін. активи	259	123	1. Кредити під запаси та затрати	282	153
2. Запаси і витрати	43680	52183	2. Кредити, не погашені в строк	-	-
			3. Інша кредиторська заборгованість	318	611
			4. Власні оборотні кошти	20492	30885
Усього	43939	52306		21092	31649
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності (гр.2/гр.5), (гр.3/гр.6)	2,083	1,653			

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства / Н.М. Давиденко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2. – С. 36–40.
2. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства / А.П. Дорошенко // Ефективна економіка. – 2010. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.econometry.nauka.com.ua.
3. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: [монографія] / Л.А. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2001. – 378 с.
4. Вовк В., Бугай О. Ліквідність та платоспроможність: економічна суть та експертна оцінка / В. Вовк, О. Бугай // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 3. – С. 169–173.
5. Ковалев В.В. Анализ финансового состояния и прогнозирование банкротства / В.В. Ковалев. – СПб.: Аудит-ажур, 1994. – 163 с.
6. Уткин Э.И. Финансовый менеджмент: [учебник для вузов] / Э.И. Уткин. – М.: Зеркало, 1998. – 320 с.
7. Шеремет А.Д. Методика финансового анализа: [учеб. пособ.] / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулин, Е.В. Негашев; 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2002. – 208 с.
8. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая; 4-е изд., перераб. и доп. – Минск: Новое знание, 1999. – 688 с.
9. Бочаров В.В. Комплексный анализ / В.В. Бочаров. – СПб.: Питер, 2005. – 432 с.
10. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / В.О. Подольська, О.В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
11. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: [учебный курс] / И.А. Бланк; 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Ника-Центр, Элька, 2004. – 656 с.

12. Дєєва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / Н.М. Дєєва, О.І. Дедіков. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.

13. Економічний аналіз: [підручник] / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній; за ред. проф. А.Г. Загороднього; 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 487 с.

14. Олександренко І.В. Діагностика ліквідності та платоспроможності підприємства / І.В. Олександренко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 6. – С. 419–426.